

РОЗВИТОК ДЕРЖАВНОГО АКЦІОНЕРНОГО КАПІТАЛУ У ПРОМИСЛОВОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Проаналізовано та доповнено періоди розвитку промисловості України з дня проголошення незалежності нашої держави. Розкрито сутність та особливості перебігу в економіці процесів корпоратизації та приватизації. На основі викладених фактів запропоновано авторське бачення розвитку державного акціонерного капіталу у промисловому секторі економіки України.

Ключові слова: державні корпоративні права, промисловість України, корпоратизація, приватизаційні процеси, економічна трансформація.

Промисловість – це одна з найбільших і найважливіших галузей матеріального виробництва в економіці України. Вагомий внесок промислового комплексу в економіку, що сприяє поступовому наближенню якості життя в Україні до рівня технологічно розвинених країн, визначає його провідну роль і місце у забезпеченні найважливіших стратегічних інтересів держави. Становлення і розвиток державного акціонерного капіталу у промисловому секторі економіки України потрібно розглядати з кількох аспектів: розвиток промисловості з дня проголошення незалежності, процеси корпоратизації та приватизації в економіці. Усі три підходи у комплексному поєднанні дають цілісну картину виникнення і розвитку господарських товариств із державними корпоративними правами, що функціонують у промисловості.

Аналіз останніх наукових досліджень. Проблеми промислового розвитку та становлення корпоративного сектору в Україні досліджували такі вітчизняні вчені, як Ю.В. Гончаров [2], С.О. Іщук [4], М.О. Камишанська [5], В.П. Семенюк [10], А.В. Сірко [11], М.В. Пугачова [9], Т. Римар [12], Т. Фролова [12] та ін. Водночас питання розвитку державного акціонерного капіталу у промисловості України недостатньо висвітлено у літературі та потребують детальнішого дослідження.

Виклад основного матеріалу дослідження. Промисловий потенціал завжди був ключовим чинником економічного розвитку України. На момент проголошення незалежності Україна мала одні з найкращих показники ВВП, промислової й сільськогосподарської продукції на душу населення. У нашій державі вироблялося близько 5 % промислової продукції планети: 1/10 чавуну, 1/11 сталі, 1/12 видобутку кам'яного вугілля. Водночас структура економіки у 80-90-х роках ХХ ст. відзначалася нераціональністю, дуже великою питомою вагою галузей важкої промисловості, машинобудування. Понад 80 % промислового виробництва не мало повного технологічного циклу, а частка кінцевого продукту й споживчих товарів була дуже низькою. Тому, почавши реформування економіки після здобуття незалежності у 1991 р., Україна зіштовхнулася із досить серйозними труднощами у перебудові економіки та у становленні ринкових відносин [3].

Архітектуру розвитку промисловості в загальній системі економічних реформ протягом 1991-2010 рр. можна умовно поділити на чотири етапи.

Перший етап (1991-1994 рр.) – лібералізація та обвальне падіння виробництва. На цьому етапі здійснювали пошук моделей ринкової трансформації економіки. Його можна охарактеризувати, як метод спроб і помилок, приско-

реної лібералізації економічних відносин, недостатність оцінки внутрішніх умов й особливостей національної економіки, і як наслідок – втрата можливості керувати економічними процесами, інфляція, обвальний спад виробництва.

Особливо негативними були зміни у галузевій структурі виробництва. Частка енергосировинних галузей, що виробляють переважно продукцію проміжного споживання, зросла з 33,2 % у 1990 р. до 56,5 % у 1994 р., тоді як галузі з виробництва продукції кінцевого споживання зазнали відчутних втрат – частка продукції машинобудування скоротилася в 1,8 раза (з 30,5 до 17 %), легкої промисловості – у 2,5 раза (з 10,8 до 4,4 %). Навіть харчова промисловість, що традиційно посідає досить високе місце в структурі промислового виробництва, зменшила свою частку з 18,6 до 17,1 % [8, с. 64].

Це стало поштовхом для уважнішого і критичнішого ставлення державних органів управління економікою до можливостей саморегуляції ринку, а також підтвердило необхідність посилення державного регулювання задля уникнення негативних проявів "невидимої руки" ринку.

Другий етап (1995-1998 рр.) – активізація протидії кризовим процесам і призупинення темпів спаду економіки. Характерними особливостями цього періоду є: осмислення попереднього досвіду, активна протидія кризовим явищам, стримування спаду виробництва, започаткування фінансової стабілізації, здійснення більш послідовних і виважених кроків щодо ринкової адаптації промислових підприємств.

Обсяг промислового виробництва за цей період хоча і скорочувався, але значно повільніше – за валовим випуском всього на 6,4 %, валовою доданою вартістю – на 22,9 %. Майже припинилася паливно-енергетична деградація галузевої структури промисловості. Зменшилась інфляція, уповільнилися майже втричі темпи зростання цін, зокрема, індекси зростання цін виробників промислової продукції скоротилися з 2,72 раза у 1995 р. до 1,17 у 1996 р., 1,05 у 1997 р. та 1,35 раза у 1998 р. Чисельність працюючих хоча і продовжувала скорочуватися (за 1995-1998 рр. на 24,7 %), але це вже відбувалося не так через загальний спад промислового виробництва, як внаслідок упорядкування організаційної структури виробництва, здійснення бізнесових проєктів щодо підвищення ефективності праці та проведення соціальних заходів із пенсійної реформи і перерозподілу у працевлаштуванні громадян за сферами економічної діяльності [8, с. 65].

Ще однією особливістю цього етапу були досить напружені фінансові умови діяльності промислових підприємств, що призвело до бартеризації. Особливо загрозливого характеру набула бартеризація розрахунків. У 1998 р. за бартером було реалізовано 45,5 % промислової продукції, через що за оцінкою фахівців, промислові підприємства втратили 32 млрд грн доходу. Недоотримано у грошовому еквіваленті більше ніж 1,9 млрд грн амортизаційних відрахувань і 0,6 млрд грн податків [8, с. 65].

Проте були і позитивні зрушення у розвитку економіки: зниження рівня інфляції, макроекономічна стабілізація, перехід у стадію стагнації з подальшим зростанням виробництва.

Третій етап (1999-2006 рр.) – стабілізація виробництва й економічне зростання. У цей період відбулась активізація державних зусиль щодо відро-

дження промислового потенціалу, прийнято низку програмних документів із визначенням основних засад стратегії промислового розвитку. Так, у 2003 р. було ухвалено Державну програму розвитку промисловості на 2003-2011 рр., яка спрямована на створення конкурентоспроможного промислового комплексу, здатного в умовах інтеграції та глобалізації вирішувати основні завдання соціально-економічного розвитку [1].

На цьому етапі промислова політика стає більш системною і послідовною щодо формування ринкових відносин і створення ринкового середовища. Запроваджуються ефективні організаційні форми господарювання, активізується інвестиційна діяльність, здійснюються заходи щодо реструктуризації, санації і банкрутства збиткових підприємств. Завершується цей період трансформації визначним досягненням у поступі економічного розвитку – Україні надано статус країни з ринковою економікою.

Четвертий етап розпочався у 2007 р. і триває досі. На сьогодні він не є логічно-завершеним, а, отже, трансформації в економіці України продовжуються. Особливостями цього етапу є довгоочікуваний вступ України до СОТ та світова фінансово-економічна криза, яка винесла на поверхню усі недопрацювання в національній економіці. На початку цього періоду промисловість України піднімається на ще один щабель у своєму розвитку – підприємства металургії, машинобудування, хімічної та нафтохімічної промисловості успішно конкурують зі світовими виробниками, а експорт української промислової продукції займає досить вагомий частку у ВВП.

У період кризи промисловість України зазнає величезних збитків і втрат: відсутність попиту на світових ринках та внутрішніх ринків збуту призводить до скорочення виробництва продукції, звільнення великої кількості працівників, зростання заборгованості зі зарплат і платежів та ін. На сьогодні ситуація стабілізувалася і помітні деякі прояви розвитку промисловості. За даними Державного комітету статистики України [6] індекс промислової продукції у січні-березні 2010 р. збільшився на 10,8 % порівняно з аналогічним періодом 2009 р.

Незважаючи на тривалий період трансформації всієї економічної системи, промисловість України потребує якісної структурної перебудови, зміни технологічної укладності, модернізації виробничих потужностей і використання досягнень НТП.

Одночасно з основними процесами становлення і формування промисловості України в економіці відбуваються процеси корпоратизації та приватизації. Адже одним із основних завдань економічної політики України є формування раціональної багатоукладної економічної системи шляхом трансформування відносин власності в умовах глобалізації світової економіки. Невід'ємним засобом реалізації політики інституційних перетворень є корпоратизація. Корпоратизація державної власності – це процес трансформації частки державної власності в акціонерну (колективну) власність і формування та розвиток на цій основі корпоративного сектору в економіці.

Процес корпоратизації в Україні розпочався ще за часів СРСР створенням першого відкритого акціонерного товариства у Львові у 1988 р. Ста-

ном на 1991 р., налічувалось 38 таких товариств, у 1993 р. – 3342, у 1999 р. – 35693, у 2003 р. – 35016 акціонерних компаній [7, с. 377].

Офіційно корпоратизацію в Україні започатковано Указом Президента України "Про корпоратизацію підприємств" від 15 червня 1993 року № 210/93, який визначив такі завдання:

- реформування управління державним сектором економіки;
- підвищення відповідальності державних підприємств за результати своєї економічної діяльності;
- підготовка цих підприємств до приватизації.

Згідно з Проектом Закону "Про корпоратизацію державних підприємств" від 9 квітня 2003 № 3354, – корпоратизація означає перетворення державних підприємств, закритих акціонерних товариств, більш ніж 75 % статутного фонду яких перебуває у державній власності, у відкриті акціонерні товариства. Порядок проведення корпоратизації визначає Положення про порядок корпоратизації підприємств, затверджене постановою Кабміну від 5 липня 1993 р. за № 508.

Процес реформування відносин власності розпочався у 1992 р. Держава намагалась здійснити широкомасштабну і швидку зміну правового статусу державних підприємств, що, своєю чергою, повинно було підвищити ефективність виробництва. Проте відносинам власності більш притаманний вольовий характер ніж економічний, тому між ними і ефективністю виробництва немає прямої залежності.

Фролова Т. та Т. Римар [12, с. 40] поділяють процес приватизації в Україні на два етапи. Технологія першого етапу приватизації (1992-1998 рр.) була закладена у приватизаційне законодавство 1992 р. Наслідками цієї масової приватизації стали: розпорошення власності серед дрібних акціонерів, недоотримання інвестицій, управління підприємствами старим менеджментом.

Другий етап приватизації розпочався із Указом Президента України "Про невідкладні заходи щодо прискорення приватизації в Україні" від 29 грудня 1999 р. Характерною особливістю цього періоду була зміна методології здійснення приватизації: відмова від дроблення власності у процесі приватизації великих і середніх підприємств, можливість продажу контролю над ними в одні руки, грошова приватизація за прийнятими у світі схемами.

Відповідно до Указу Президента України "Про корпоратизацію підприємств" корпоратизація була задумана як перший етап підготовки до приватизації. Тому цей процес розпочався ще на першому етапі приватизації. Вадю, виявлені на цьому етапі, а саме розпорошення акціонерної власності, призвело до іншої крайності: створення на підприємстві єдиного акціонера – держави без наступної приватизації. Це стало приводом до зміни стратегії корпоратизації: 7 липня 1999 р. було прийнято Закон України "Про перелік об'єктів права державної власності, що не підлягають приватизації", який узаконює існування підприємств, що не підлягають приватизації, але можуть бути корпоратизованими.

Незважаючи на те, що процес корпоратизації в Україні є одним із основних практичних кроків трансформації економіки, однозначного, чіткого, законодавчого визначення цього поняття на сьогодні ще немає. На нашу дум-

ку, корпоратизація – це процес трансформації державного підприємства або їх об'єднання в акціонерне товариство з можливістю подальшої приватизації.

Внаслідок корпоратизації підприємств утворився державний корпоративний сектор, зокрема у промисловості. До його складу входять: державні акціонерні товариства, національні акціонерні компанії, державні акціонерні компанії, холдингові компанії, державні акціонерні холдингові компанії та акціонерні товариства із часткою державної власності. Важливою особливістю цього сектора є забезпечення життєво-важливих інтересів населення країни та підвищення ефективності функціонування економіки загалом. Незважаючи на ці стратегічно важливі завдання, управління державним корпоративним сектором щорічно визнається неефективним. Кількість акціонерних товариств із часткою державної власності, що працюють у промисловості України, невпинно скорочується. Причинами є: незадовільний стан підприємств, що веде до банкрутства та приватизація ефективно працюючих підприємств, які мають стратегічне значення для економіки України. Єдиний вихід з цієї ситуації – сформувати чітку модель розвитку державного сектору та визначити його місце і роль в національній економіці.

Висновки. Погляди усіх дослідників на проблему розвитку державного акціонерного капіталу у промисловості України заслуговують на увагу, тому що вони відображають цей процес з різних позицій і доповнюють один одного. Процеси корпоратизації та приватизації є невід'ємними заходами політики інституційних перетворень економіки країни та промисловості, зокрема. Поетапне дослідження цих процесів дає змогу зробити аналіз над допущеними помилками і докласти всіх зусиль для уникнення їхнього повторення у майбутньому, а також виявити приховані резерви, потенційні можливості розвитку промисловості та удосконалення корпоративного управління в Україні.

Література

1. **Постанова КМУ** "Про схвалення Державної програми розвитку промисловості на 2003-2001 роки" від 28.07.2003 р., № 1174. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.industry.kmu.gov.ua>.
2. **Гончаров Ю.В.** Промислова політика України: проблеми і перспективи. – К. : Вид-во "Наук. думка", 1998. – 277 с.
3. **Економічний розвиток** України: макроекономічні показники. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.mfa.gov.ua>.
4. **Ішук С.О.** Виробничий потенціал промислових підприємств: проблеми формування і розвитку : монографія. – Львів : ІРД НАН України, 2006. – 278 с.
5. **Камишанська М.О.** Державна власність на сучасному етапі розвитку економіки України / НАН України. Ін-т економіки промисловості. – Донецьк, 2003. – 144 с.
6. **Макроекономічні** показники. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.ukrstat.gov.ua>.
7. **Мочерний С.В.** Економічний енциклопедичний словник / С.В. Мочерний, Я.С. Ларіна, О.А. Устенко, С.І. Юрій. – У 2-ох т, т. 1 / за ред. С.В. Мочерного. – Львів : Вид-во "Світ", 2005. – 616 с.
8. **Промисловий** потенціал України: проблеми та перспективи структурно-інноваційних трансформацій / відпов. ред. канд. екон. наук Ю.В. Кіндзерський. – К. : Вид-во Ін-т економіки та прогнозування НАН України, 2007. – 408 с.
9. **Пугачова М.В.** Методологічні засади використання кон'юнктурних обстежень для аналізу стану корпоративного управління на промислових підприємствах // Економіка промисловості : науково-практичний журнал. – 2007. – № 1(36). – С. 146-154.

10. Семенюк В.П. Розвиток корпоративного сектору економіки та корпоративного управління в Україні // Економіка і прогнозування. – 2005. – № 3. – С. 78-88.

11. Сірко А.В. Корпоративні відносини в перехідній економіці: проблеми теорії і практики. – К. : Вид-во "Імекс", 2004.

12. Фролова Т. Особливості та перспективи корпоратизації підприємств / Т. Фролова, Т. Римар // Економіка України. – 2009. – № . – С. 39-52.

Лех И.А. Развитие государственного акционерного капитала в промышленном секторе экономики Украины

Проанализированы и дополнены периоды развития промышленности Украины со дня провозглашения независимости нашего государства. Раскрыта сущность и особенности протекания в экономике процессов корпоратизации и приватизации. На основе изложенных фактов автором предложено свое видение развития государственного акционерного капитала в промышленном секторе экономики Украины.

Ключевые слова: государственные корпоративные права, промышленность Украины, корпоратизация, приватизационные процессы, экономическая трансформация.

Lekh I.A. Development of state share capital in industry of Ukraine

The periods of development ukrainien industry are analyzed and completed since the proclamation of independence of our country. Had been described the meaning and features of processes corporatization and privatization in the economy. Coming from the facts, the author offers her own vision to developing of state share capital industry of Ukraine.

Keywords: state shares, industry of Ukraine, corporatization, processes of privatization, economic transformation.

УДК 658.14/17

Доц. О.Я. Малиновська, канд. екон. наук –
Львівська ДФА

ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ ЛЬВІВЩИНИ

Розглянуто основні фінансові показники діяльності промислових підприємств регіону в умовах нестабільності та економічної кризи. Визначено фінансові результати, охарактеризовано фінансові показники діяльності промислових підприємств регіону, визначено чинники впливу на їхню величину, приділено увагу зміні індексів промислової продукції та величини обсягів її реалізації. Наведено результати останніх досліджень у науковій літературі з питань фінансових результатів діяльності промислових підприємств. З цього приводу було запропоновано низку заходів для забезпечення отримання промисловими підприємствами регіону позитивних фінансових результатів.

Постановка проблеми. Забезпечення прогресивного економічного потенціалу розвитку Львівщини пов'язане з потребою вирішення питання підвищення фінансового потенціалу промислових підприємств на основі своєчасного оцінювання внутрішніх та зовнішніх чинників. Саме тому виникає нагальна потреба в оцінюванні фінансових результатів діяльності промислових підприємств Львівщини із визначенням динамічних змін щодо величини обсягу реалізованої продукції, індексу продукції промисловості та величини фінансового результату промислових підприємств.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Основна більшість сучасних наукових розробок, що стосуються фінансових результатів діяльності